

ARPIA | SIDEWAYS

langzaam bewegen | kunst met landschap

Oude steenbakkerij, Kauwstraat 103, Sint-Lievens-Esse
zaterdag, 25 augustus 2012

'The village is the place to which the roads tend, a sort of expansion of the highway as a lake of a river [...] The word is from the Latin *villa*, which together with *via*, a way, or more anciently *ved* and *vella*, Varro derives from *veho* to carry, because the villa is the place to and from which things are carried. They who got their living teaming were said *vellaturam facere*. Hence too apparently the Latin word *vilis* and our vile, also *villain*. This suggests what kind of degeneracy villagers are liable to. They are way-worn by the travel that goes by and over them, without travelling themselves.'

uit: David Henry THOREAU, *Walking* (1862), Applewood Books – Boston, 1987

Kent u David Henry Thoreau?

Hij behoort tot het soort denkers die je in je leven vroeg of laat best wel eens tegenkomt, hoewel je bestand moet zijn voor het effect dat zijn inzichten en ervaringen zoal kan teweegbrengen.

Wie hem kent, krijgt vandaag nog eens een homeopathische dosis ideeën van hem cadeau. Voor wie Thoreau een volstrekte onbekende is, is het misschien een interessante kennismaking. Hij is alvast goed gezelschap, hier in Herzele, bij de oude steenbakkerij, waar ARPIA de laatste jaren een boeiend traject uitzet rond 'kunst mét landschap'. En waar de *Sideways*-karavaan een weekend lang thuiskomt van een lange, creatieve tocht door Vlaanderen. Die van 't *Uilekot* mogen blij zijn. De trage wegen in Herzele worden gebruikt.

(1)

David Henry Thoreau was een radicale pacifist en milieuactivist. In het midden van de 19de eeuw verzette hij zich openlijk tegen de slavernij in de toen nog jonge Verenigde Staten van Amerika. Z'n hele leven streefde hij voor het behoud van ongerepte natuur of wildernis. Hij wandelde veel maar reisde weinig en struinde dagelijks ettelijke uren in de omgeving van z'n geboorteplaats Concord nabij Boston. Hij was de auteur van een zeer beroemd geworden pamflet over burgerlijke ongehoorzaamheid, die als bron van inspiratie diende voor onder andere Leo Tolstoj, Mahatma Gandhi en Martin Luther King. En naar ik weet, was hij de eerste die ooit een filosofisch essay schreef over wandelen, onder de eenvoudige, veelzeggende titel: *Walking*.

Thoreaus filosofie heeft vooral betrekking op de verhouding tussen mens en natuur, en is een vurig pleidooi voor 'vrijwillige eenvoud'. Zijn ideeën liggen in het verlengde van die van Jean-Jacques Rousseau die honderd jaar eerder gelijkaardige thema's aansneed en eveneens een verwoed wandelaar was.

Thoreau werd vooral bekend door zijn boek *Walden, or: A Life in the Woods* (uit 1854). In dit boek doet hij verslag van het grootste experiment in zijn leven. Meer dan twee jaar lang, van juli 1845 tot september 1847, verblijft hij alleen in de bossen, in een door hem zelf gebouwde kleine boshut aan de oever van Walden, een prachtig klein meer in de omgeving van Concord. In *Walden* geeft hij een gedetailleerd verslag van zijn ervaringen en formuleert hij een scherpe kritiek op de luxueuze leefstijl van 'the upper class'. In woord en daad schetst hij een alternatieve leefstijl die consequent uitgaat van het principe van 'vereenvoudiging'.

[Frederik van Eeden, die in 1898 bij Bussum in Nederland zijn kolonie *Walden* had opgericht, gaf het boek van Thoreau in 1894 in het Nederlands uit, met een voorwoord dat nog altijd het lezen waard is.]

Thoreau houdt ons een spiegel voor. Hij stelt dat we slechts zelden zelfstandig en kritisch nadenken over het eigenlijke 'doel' in ons leven. Welke middelen zijn noodzakelijk om dit doel te realiseren? Tot de noodzakelijk levensbehoeften van de mens behoren naar zijn mening 'voedsel, onderdak, kleding en brandstof voor verwarming'. Daarnaast heeft een mens niet veel meer nodig dan 'een mes, een schop, een lamp, enig schrijfgerei en enkele boeken' [einde citaat]. De meesten onder ons streven echter volkomen gedachteloos naar méér voedsel, grote en schitterende huizen, kostbare kleding, enzovoort. Hierdoor worden we op den lange duur [ik citeer] 'de slavendrijver van onszelf'.

Thoreau zelf kiest voor 'a life of simplicity, independence and trust', een leven van eenvoud, onafhankelijkheid en vertrouwen. Hij schrijft: 'De meeste luxe en veel zogenaamd comfort in het leven is niet alleen overbodig, maar vormen zelfs rondit een obstakel voor de verheffing van de mensheid'. Volgens hem hebben écht wijze mensen, overal en in alle tijden, steeds gekozen voor een leven van eenvoud en vrijheid. Of weerom met de woorden van de Amerikaanse dichter en filosoof: 'De meeste Chinese, Hindoeïstische, Perzische en Griekse denkers waren niet geïnteresseerd in rijkdom, luxe, geld, roem of andere uiterlijkheden'.

Thoreau was er trots op dat hij een vrij en onafhankelijk leven leidde, zonder zich eenzaam of armoedig te voelen. De wilde natuur verschaftte hem meer dan voldoende afleiding en inspiratie. Hij was geen slaaf van zijn werk, noch van maatschappelijke conventies of van een anonieme, blinde overheid. Thoreau mocht dan bijna geen aardse goederen bezitten, hij voelde zich wel degelijk rijk, door de wandelingen die hij dagelijks in de

vrije natuur maakte en de vele zonnige, maar ook druilerige uren die hij in elk seizoen geheel naar eigen inzicht kon besteden. En volkomen volgens z'n eigen ritme.

(2)

Laten we met dit alles in het achterhoofd eens even inzoomen op slechts één wonderbaarlijk zinnetje. Het staat schijnbaar achteloos in Thoreaus essay *Walking*. En toch blijft dat zinnetje mij al een tijdje achtervolgen én inspireren.

Ik zou het bij wijze van motto willen meegeven aan iedereen die bij ARPIA, 't Uilekot en het *Sideways*-project betrokken is. Ik leen voor de gelegenheid maar even mijn stem, zodat David Henry Thoreau jullie oren en harten hopelijk kan bereiken.

Het zinnetje is als volgt:

'Je kunt de tijd niet doden zonder ook de eeuwigheid geweld aan te doen.'

Voor ons, in de regel zittende en bij wijlen uit tijdverdrijf wandelende mensen, klinkt deze uitspraak ongetwijfeld vreemd en zelfs onbegrijpelijk.

'Je kunt de tijd niet doden zonder ook de eeuwigheid geweld aan te doen.'

Voor sommigen is wat Thoreau hier stelt, misschien wel regelrechte onzin. Kan best, maar mag ik toch vragen om heel even mee te denken en de ware toedracht van dit zinnetje tot je door te laten dringen?

'De tijd doden' heeft sowieso met 'verveling' te maken. Je weet niet wat te doen, je loopt wat doelloos rond en besluit uiteindelijk om in de auto te springen, wat te gaan shoppen of thuis te blijven en de televisie op te zetten. Vaak levert dat niet meer op dan kortstondig genot en zelfs frustratie, want de dreigende 'leegte' krijg je niet zomaar gevuld met lukrake, gedachteloze bezigheden. Want je blijft uiteindelijk zitten met wat ik zou willen noemen 'lege leegte'. Een heel ander gevoel dan de leegte die je ervaart nadat je tijdelijk afscheid hebt genomen van je geliefde of na een inspanning die je veel energie maar ook veel voldoening heeft verschaft. Zoals bijvoorbeeld een stevige wandeling. Je valt dan stil, maar de mooie ervaring blijft nazinderen. Je voelt je vol en leeg tegelijk. Of beter nog: 'volledig'.

Wist je dat traditionele nomadenculturen de notie 'verveling' – zoals wij die beleven – niet kennen? Ze hebben er dus ook geen apart woord voor. 'Verveling' is een typisch beschavingsverschijnsel. Het is eigen aan mensen die fysiek een zittend, sedentair bestaan leiden, maar geestelijk, emotioneel onrustig zijn. Nomaden – of wie van nature beweegt en in beweging blijft – kennen wel de eentonigheid of monotomie van de reis en het wachten. Urenlang lopen, niet meer denken, of kúnnen denken – uitsluitend lichaam zijn, bewegen. Afzien ook, in weer en wind, maar altijd hier en nu, zonder toen of straks, daar of ginder.

Je bewustzijn van het hier en nu, opgaan in het moment zelf en de plek waar je je bevindt, is zoiets als een 'voorschot op de eeuwigheid'. Tijdloos. Gewichtloos ook. Zonder ballast of verplichtingen. Weg van sociale status, economisch gewin of rare hersenkronkels. Je bent gewoon je lichaam, een mens. Ergens, onderweg. Niet noodzakelijk, op het eerste gezicht doelloos, maar je hebt aan jezelf genoeg, gewoon door er te zijn. Volledig. Thoreau had gelijk: *'Je kunt de tijd niet doden zonder ook de eeuwigheid geweld aan te doen.'*

(3)

Mijn spreektijd zit erop. Als afsluiter zou ik nog een bekentenis willen doen. Eentje van mezelf ditmaal.

Kunst en filosofie zijn voor mij als paden. Trage paden die me raken en – telkens weer – in beweging zetten. Paden met een hart. Sommige paden zijn veelgebruikt en platgelopen, andere liggen – als holle wegen – verscholen tussen overhangend struikgewas. Ze nodigen je uit om het landschap *in* en *om* je heen *van binnenuit* te beleven.

Een pad is veel meer dan een lijn tussen twee punten, die je zo snel mogelijk dient te overbruggen. Meestal verbindt het ook tal van kleine, uiterst waardevolle landschapselementen. Van daaruit kun je naar links, naar rechts en vind je aansluiting op andere, vaak onverwachte wegen en bestemmingen.

Het pad is een ode aan de ruimte. Elk stukje ervan heeft zin. Paden bieden je perspectief, ze bieden je inzicht *door* uitzicht. Ten minste als je er de tijd voor neemt en ervoor openstaat. Ze geven te denken, reiken sporen aan, beroeren ons en doen ons bewegen. Of zoals Milan Kundera het omschrijft: *'In de wereld der paden is schoonheid ononderbroken en altijd wisselend; bij elke stap vraagt ze: blijf even staan.'*

Joris Capenberghs

Joris Capenberghs is cultuurhistoricus en antropoloog. Hij is als stafmedewerker verbonden aan WAERBEKE, de sociaal-culturele beweging rond stilte en leefkwaliteit in Vlaanderen en Brussel [www.portaalvandestilte.be].

Deze tekst (of delen ervan) mag niet zomaar worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, website of welke ander wijze dan ook, tenzij met voorafgaande toestemming van de auteur.